

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Oude Boteringestraat 5/ Stalstraatje 1, Groningen
Status: BBP
Periode: 30 maart 2006
Onderzocht door: J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierts.
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 25 november 2006

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen. Tevens zijn de gegevens van eerdere verkenningen van de afdeling Bouw- Woningtoezicht en Monumenten van de Gemeente Groningen verwerkt, uitgevoerd in 2002 en 2003 (opgenomen door T. Tel).

SITUERING/ STRUCTUUR

Het pand Oude Boteringestraat 5 ligt in het bouwblok tussen de Oude Boteringestraat (westzijde), Stalstraatje/ Rodeweeshuisstraat (noordzijde), Oude Ebbingestraat (oostzijde) en Grote Markt (zuidzijde). Er is sprake van een diephuis van circa 6 (breedte) x 14½ meter (diepte), bestaande uit een souterrain, bel-etage, verdieping en een steil zadeldak met schildeind (voorzijde). De voorgevel bestaat uit drie bouwlagen, waarvan de derde uitgevoerd is als een mezzanino. Opmerkelijk is dat het souterrain in het voorste deel van het pand een lager vloerniveau en geringe hoogte heeft dan in het achterste deel. Het pand heeft geen achterhuizen of eigen terrein. Rechts naast het pand bevindt zich een kleine lichthof, gelegen achter het pand Oude Boteringestraat 3.

Tussen de panden Oude Boteringestraat 3 en 5 bevindt zich een smalle ozendrup, links van Oude Boteringestraat een brede gang (Stalstraatje).

Situatietekening van de Oude Boteringestraat ter plaatse van nummer 5.

BOUWGESCHIEDENIS

Het pand Oude Boteringestraat 5 dateert in zijn huidige vorm waarschijnlijk uit (het midden van) de 17de eeuw, zoals geconcludeerd kan worden aan het metselwerk van de achtergevel¹, de balklagen en kapconstructie. Voor dit huis valt een oudere kern (of voorganger) niet uit te sluiten, want er was al eerder sprake van bebouwing aan de Oude Boteringestraat. Op de vogelvluchtplattegrond van Haubois uit circa 1643 valt een tweelaags diephuis te herkennen, dat in vorm en opzet sterk lijkt op het huidige pand. Volgens de veel globalere kaart van Van Deventer uit circa 1560 was het perceel ook al bebouwd. Er bestaat een vermoeden dat het perceel in de Middeleeuwen reeds is afgesplitst van het brede hoekperceel aan de Grote Markt.²

Het 17de-eeuwse diephuis bestond ongetwijfeld uit een souterrain, twee bouwlagen en een zadeldak. Voor- en achtergevel waren uitgevoerd als top- of trapgevels. Over de oorspronkelijke indeling is vrijwel niets bekend. Momenteel zijn souterrain en bel-etage beide op gelijkmatige wijze in drieën verdeeld. Deze opzet kan origineel zijn, hoewel de huidige niveauverschillen van het souterrain en de bel-etage onlogisch voorkomen. Dit geldt ook voor de verdere onderverdeling van souterrain. Het is wel zeker dat het huis in oorspronkelijke vorm een souterrain bezat. Maar wellicht had het souterrain in eerste instantie in zijn geheel een enkelvoudige balklaag. In dat geval zijn de overwelfde ruimten

¹ Van het metselwerk van de achtergevel (oostgevel) kon alleen de tienlagenmaat worden opgemeten, namelijk 71½-74½ cm. Metselwerk met dergelijke tienlagenmaten komt voornamelijk voor in de 17de eeuw, minder vaak ook in de 16de eeuw.

² Zie ook het rapport van de bouwhistorische verkenning van Oude Boteringestraat 1.

aan voor- en achterzijde in de vroege 18de eeuw toegevoegd. Dat kan ook een verklaring zijn voor de niveauverschillen. Noemenswaard in dit verband is nog de schouw in de rechter voorkelder, die gelet op de vorm van de boezem en schouwlijst uit de (eerste helft van de) 18de eeuw stamt. De betegeling in de kelders biedt overigens weinig houvast voor datering, want het merendeel van de motieven op de tegels had een lange looptijd (tweede helft 17de eeuw en 18de eeuw). Het sterornament in de linker achterkelder dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw.

De gedeeltelijke insteekverdieping van de bel-etage kan eveneens uit de 18de eeuw stammen, maar een oudere datering is niet onmogelijk.

Detail van de kaart van Haubouis uit omstreeks 1643. Het noorden is op deze kaart links.

Hierboven is reeds genoemd dat het niet onwaarschijnlijk is dat de gewelfde ruimten in het souterrain uit de vroege 18de eeuw stammen. Ook elders in het huis zijn aanwijzingen voor verbouwingen in de 18de eeuw, waaronder enkele (hergebruikte) paneeldeuren. De noordelijke zijgevel (aan de Stalstraat) moet zijn vernieuwd in de 18de eeuw of uiterlijk in de vroege 19de eeuw.³ De achterkamer achter de winkel heeft bouwsporen van een schouw uit de 18de of vroege 19de eeuw, namelijk een contour van de afgeronde stookplaat. Deze schouw moet midden tegen de achterwand van deze kamer hebben gestaan.

In de tweede helft van de 19de eeuw heeft een grondige verbouwing plaatsgevonden, waarbij onder meer de huidige winkelpui in de voorgevel is geplaatst en de bovenwoning een zelfstandige ontsluiting kreeg. Het interieur van de bel-etage en eerste verdieping zijn grondig verbouwd als gevolg van deze gewijzigde opzet van het huis. Hiervan zijn diverse interieur-elementen behouden gebleven. Ook de ramen in voor- en zijgevel zijn gemoderniseerd.

Bij een verbouwing in 1924 is de indeling van de eerste verdieping aangepast, waartoe enkele nieuwe vensters in de noordelijke zijgevel zijn geplaatst. Uit 1940 dateert een plan tot verplaatsing van de entree tot de bovenwoning naar de voorgevel, via een portiek in een nieuw te maken winkelpui. Dit plan is niet uitgevoerd. In 1951 heeft een verbouwing plaatsgevonden naar ontwerp van de architect A.J. Overzet. Belangrijkste wijzigingen betroffen het aanbrengen van een nieuwe deur in de linker zijgevel ten behoeve van een rechtstreekse ontsluiting van het magazijn (achterkamer), vergroting van de winkel en modernisering van de pui.

³ Het baksteenformaat (in de noordelijke zijgevel) bedraagt 22-22½ x 10½-11½ x 5-5½ cm, bij een tienlagenmaat van 60-62 cm.

BESCHRIJVING

gevels

De voorgevel is een drielaags lijstgevel, waarvan de tweede verdieping is uitgevoerd als mezzanino (lage verdieping). De afwerking bestaat uit pleisterwerk met een witte beschildering. De begane grond bevat een symmetrische winkelpui, die in drieën verdeeld is door middel van pilasters. Deze pui stamt in opzet uit de 19de eeuw, maar is aangepast in 1951. De bovenbeëindiging van de pui bestaat uit een 19de-eeuwse kroonlijst en een vlak fries (1951). De entree in het midden van de pui wordt geflankeerd door twee etalageruiten (1951), beide voorzien van bovenlichten met ruitvormig blank glas-in-lood (of glas-in-zink). De paneelglasdeur stamt uit 1951. Ook het bovenlicht boven de deur is voorzien van blank glas-in-lood (1951). In de 19de-eeuwse zwart geschilderde (stenen) plinten onder de etalageruiten bevinden zich getoogde kelderlichten met liggende zesruitsramen.

De eerste verdieping bevat drie vensters met H-schuiframen. De bovenlichten zijn ingevuld met gekleurd glas-in-lood, versierd met geometrische motieven (1924?). Boven deze vensters zijn ankers zichtbaar, behorende bij de vermoedelijk 17de-eeuwse enkelvoudige balklaag boven de eerste verdieping. De tweede verdieping (een mezzaninoverdieping) bevat slechts één venster met stolpramen, geflankeerd door twee gelijkvormige nissen. In deze nissen zijn kozijnen in pleisterwerk (?) aangegeven; wellicht waren de ramen ingeschilderd.

De noordgevel of linker zijgevel grenst aan de Stalstraat. Dit is een tweelaags gevel, aanvankelijk uitgevoerd in schoon metselwerk. De witte beschildering is secundair. Deze gevel is waarschijnlijk vernieuwd in de tweede helft van de 18de of vroege 19de eeuw, zoals opgemaakt kan worden aan het metselwerk⁴ en uit het ontbreken van bouwsporen van oudere vensters. De ankers markeren de enkelvoudige balklagen boven de begane grond en eerste verdieping.

De indeling van de linker zijgevel is was in eerste opzet tamelijk regelmatig. Het souterrain bezat hier een entree tot de achterste ruimte (tussen beide deuren voor de bel-etage), kelderlichten voor de achterraimte, middenruimte en de voorruimte. De kelderlichten van de achterraimte zijn verdwenen door toevoeging van deuren. Het kelderlicht van de middenruimte is vervangen door een breed drielichtvenster, vermoedelijk in de late 19de eeuw. Twee van de vensteropeningen hiervan bevatten vierruitsschuiframen, één een vast raam.

De begane grond bevatte in het midden een reeks van vier vensters (behorend bij de kamer achter de huidige winkel) en achterin drie vensters (behorend bij de achterkamer). Van de reeks van vier vensters zijn twee dichtgemetseld, vermoedelijk in de 19de eeuw. De twee resterende vensters bevatten achtritsschuiframen met een 19de-eeuws karakter. Van de drie vensters in de achterkamer zijn twee vervangen door deuren. De voorste deur ontsluit de opgang naar de bovenwoning: het kozijn, de drie-paneelsdeur (met ijzeren rooster) en bovenlicht stammen uit de 19de eeuw. Het achterste venster op de begane grond is in 1951 vervangen door een soortgelijk deurkozijn met bovenlicht, eveneens met een drie-paneelsdeur. Dit is een toegang tot het magazijn in de voormalige achterkamer. Het middelste venster heeft een vroeg- of midden-19de-eeuws achtritsschuifraam.

De achterste kamer op de eerste verdieping heeft vanouds twee vensters, voorzien van T-stolpramen (1924?). Het voorste venster op de eerste verdieping hoort waarschijnlijk ook tot de oorspronkelijke opzet van deze gevel. Dit venster heeft nu een H-schuifraam (zonder aftekeningen van een oudere indeling). De overige vensters stammen uit 1924; deze zijn als latere toevoegingen herkenbaar door verhakt metselwerk in de neggen en het ontbreken van rollagen. De twee smalle vensters van het voormalige kantoor hebben H-schuiframen, waarvan de bovenlichten verdeeld zijn in zes ruiten. Het dubbelvenster van de achterkamer (van de kamer-en-suite) heeft een kalf, schuiframen en vaste bovenlichten. Uit de bouwtekeningen valt op te maken dat de vensters uit 1924 kleinere exemplaren en een hijsdeur (van bescheiden omvang) vervangen.

Op het zuidelijke dakschild staat een dakkapel met flauwe steekkap, voorzien van een hijsbalk en een deurkozijn met glaspaneeldeuren (hijsdeuren).

⁴ Zie voorgaande noot.

De zijgevel aan de Stalstraat gezien in de richting van de Oude Boteringestraat.

Het achterste deel van de zuidgevel of rechter zijgevel is zichtbaar op de lichte hof achter Oude Boteringestraat 3. Dit deel van de gevel is gepleisterd en wit geschilderd. Ter plaatse van beschadigingen op de hoek van zij- en achtergevel vielen enkele tienlagenmaten van het metselwerk op te nemen, namelijk $71\frac{1}{2}$, $73\frac{1}{2}$ en $74\frac{1}{2}$ cm.

De achterkamer op de bel-etage heeft twee hooggeplaatste vensters, bestaande uit forse kozijnen (19de eeuw?) en tweeruitsramen (20ste eeuw). Het voorste van deze twee vensters gaat grotendeels schuil achter het pand Oude Boteringestraat 3. De keuken op de eerste verdieping heeft een hooggeplaatst drielichtvenster met vaste- en valramen (1924). Op het dakschild staat een dakkapel met een tweelichtvenster met achtruitsdraairamen.

Het dak wordt gedekt door rode Oudhollandse pannen.

plattegronden per bouwlaag

Het gehele pand is onderkelderd met een souterrain. Het souterrain is verdeeld in drie vrijwel gelijke delen, elk ongeveer 5,5 (breedte) x 4,2 meter (diepte). Het voorste deel bevat twee gewelfde ruimten, het middelste deel twee ruimten met een enkelvoudige balklaag en het achterste deel twee gewelfde ruimten. Deze verdeling sluit aan op de (oorspronkelijke) indeling van de bel-etage. De voorkelders hebben een lager vloerniveau en geringere hoogte dan de overige kelders, zodat het vloerniveau van de winkel op de bel-etage bijna een meter lager ligt dan dat van de winkelkamer. Het vloerniveau van de achterkamer ligt weer enkele treden hoger dan dat van de winkelkamer.

De 18de-eeuwse schouw tegen de rechter zijgevel in de voorruimte.

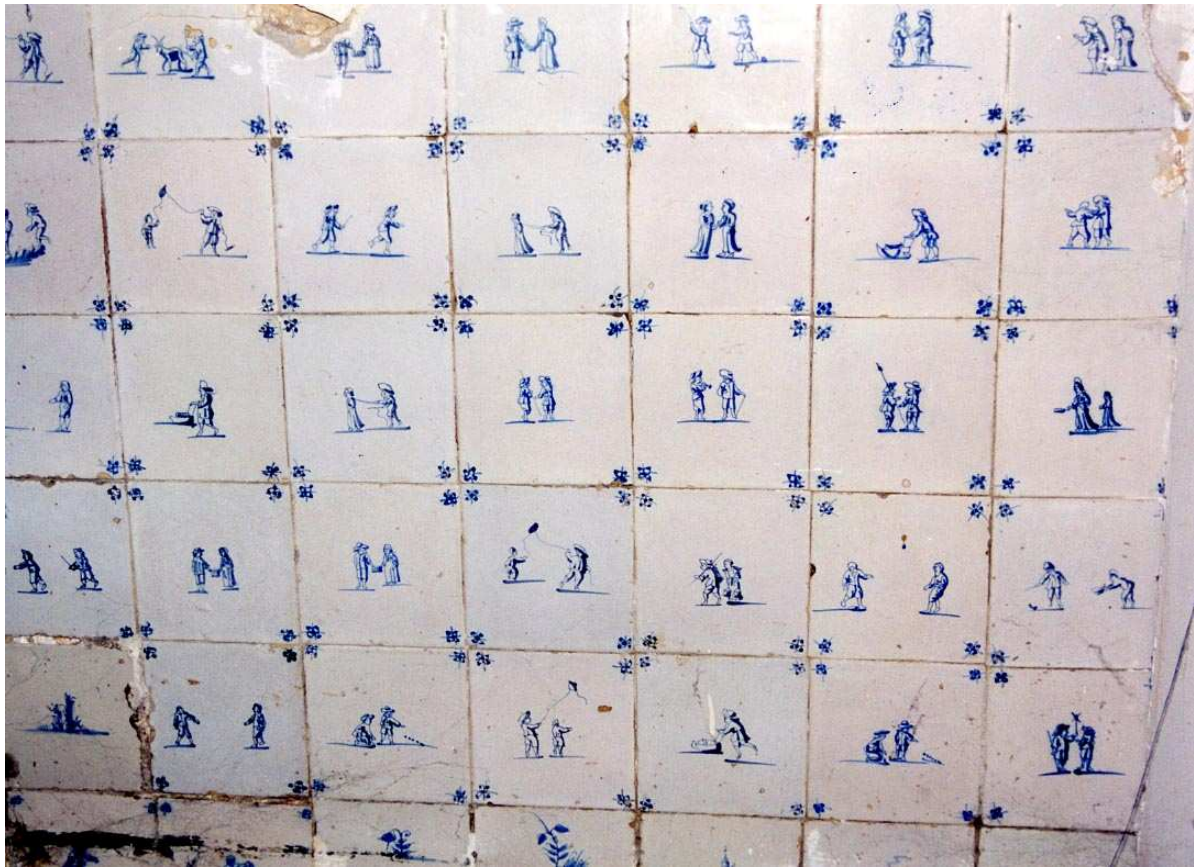
Het voorste deel van het souterrain bevat twee ruimten van ongelijke breedte, voorzien van gedrukte tongewelven. Ter plaatse van de doorgang tussen deze beide kelders bevinden zich langgerekte steekgewelven. De doorgang is ingevuld met een kozijn met spiegelklampdeur (19de eeuw?). De rechter kelderruimte (circa 3,2 x 4,2 meter) was een woonruimte, zo kan worden geconcludeerd uit de sierlijke schouw tegen de rechter zijgevel. Deze schouw bestaat uit een (in het gewelf opgenomen) boezem op een platte ijzeren 'schouwband'. Het midden van deze schouwband heeft een halfronde boogvorm. De ijzeren band wordt aan het zicht onttrokken door een geprofileerde houten lijst. De boezem is bekleed met 'witjes'. De ruimte onder de boezem is secundair ondermetseld. Aan de rand valt nog een 'Delfts blauwe' tegel van de achterwand van de stookplaats te zien. De linker voorruimte heeft een vloer van dubbel hard gebakken tegels (circa 1900) en een lambrisering van bruin geglazuurde tegels. Verder zijn 'Delfts blauwe' tegels toegepast. De gewelven zijn gepleisterd en gewit. Beide kamers hebben een kelderlicht in de voorgevel, behorend bij de pui uit de tweede helft van de 19de eeuw. In de linker voorruimte bevindt zich een gat, vermoedelijk ontstaan door een gedeeltelijke instorting. Hierboven is de houten vloer van de winkel zichtbaar (20ste eeuw).

Het middelste deel van het souterrain bevat een keldergang (rechts) en een grote middenkamer (links), beide met een enkelvoudige balklaag van grenenhouten balken met eenvoudige kwartronde profielen.⁵ De wanden van de gang zijn bekleed met bruin geglazuurde plavuizen. De grote middenkamer wordt verlicht door het kelderlicht in de zijgevel, bestaande uit een driedelig kozijn met één vast raam (circa 1950) en twee vierruitsschuiframes (19de eeuw?). De wanden zijn grotendeels bekleed met 'Delfts blauwe' tegels, versierd met landschapjes, spelende kinderen, bloemen en vruchten. Op grond van de motieven worden deze tegels gedateerd in de tweede helft van de 17de eeuw of vroege 18de eeuw.⁶ De doorgang naar de achterste kelder bevat een kozijn met een sierlijke 18de-eeuwse tweepaneeldeur. Waarschijnlijk is deze deur herplaatst, het lijstwerk van het kozijn stamt uit de 19de eeuw. De deur naar de voorkelder is dichtgezet in verband met de plaatsing van de huidige keldertrap (20ste eeuw).

⁵ De balken van de middenkamer in het souterrain meten circa 20 x 26 cm. De hoogte van de balken viel niet goed vast te stellen door betimmering van de vloervelden.

⁶ J. Pluis, *De Nederlandse tegel, decors en benamingen*, Leiden 1997.

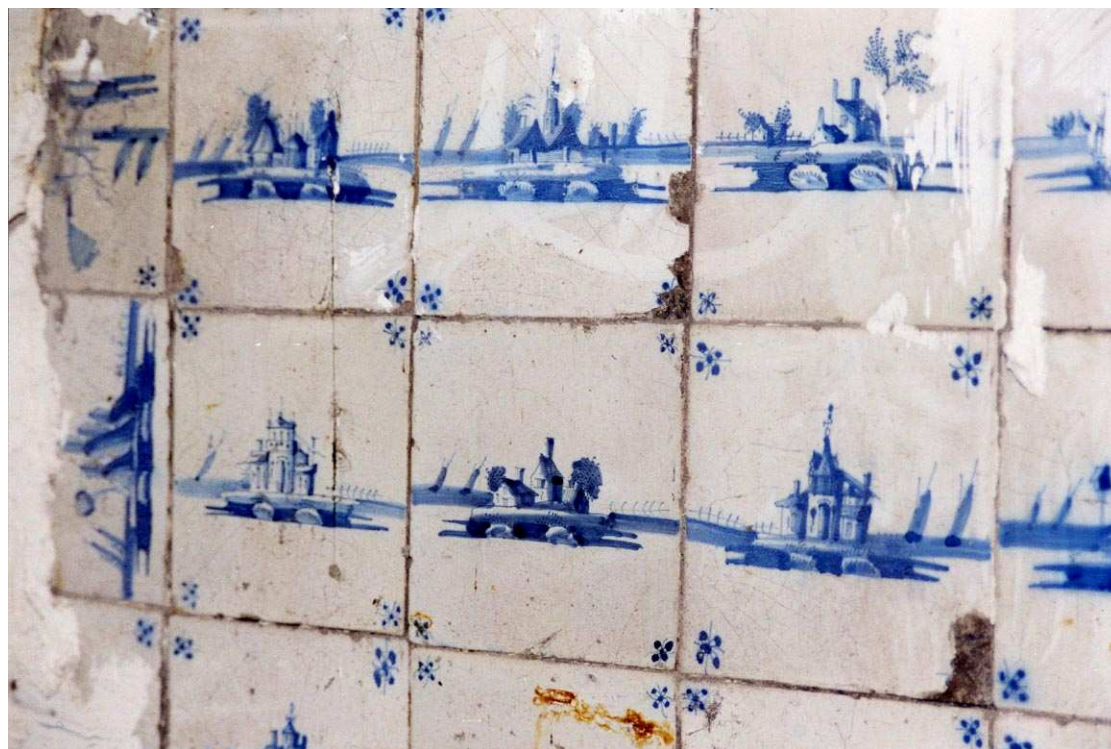
De overhoekse schouw in de hoek linksachter heeft een eenvoudige houten schoorsteenmantel (19de eeuw).

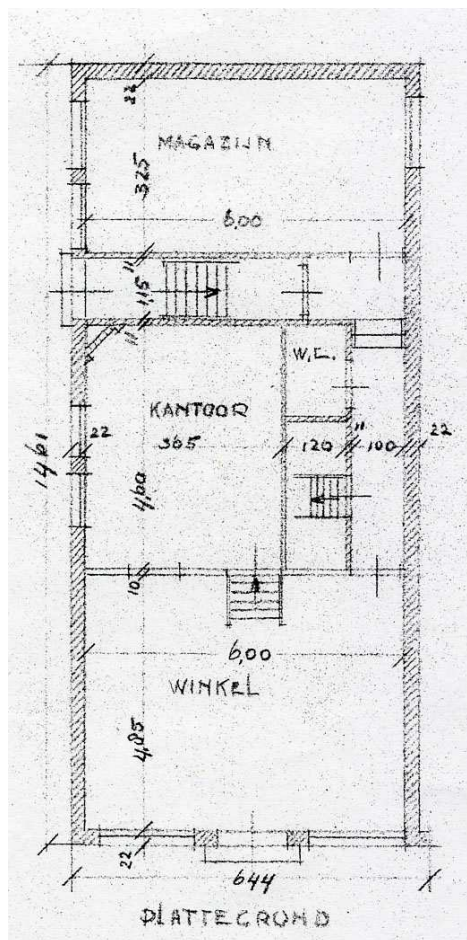
Een van de betegelde wanden in het souterrain.

Het achterste deel van de kelder bestaat uit twee ruimten van ongelijke grootte, elk met een gedrukt tongewelf. De linker achterkelder (circa 3,2 x 4,2 meter) was vanouds toegankelijk via een kelderdeur in de zijgevel. In het gewelf bevindt zich een langgerekt, origineel steekgewelf. Dit steekgewelf wordt geflankeerd door twee uitsparingen in het gewelf ten behoeve van de trappen voor de bovenwoning (19de eeuw) en de achterkamer op de bel-etage (1951). De achterste trap is omtimmerd met de binnenluiken van het (door een deur vervangen) achterste venster van de achterkamer van de bel-etage. Een tweede langgerekte steekgewelf bevindt zich ter plaatse van de doorgang naar de rechter achterkamer, eveneens behorend tot de originele opzet. De vloer is belegd met grijs gesmoorde plavuizen. Het gewelf is gepleisterd en gewit. Op de wanden bevinden zich geel geglaazuurde plavuizen en witjes. Op de achterwand is een ster-ornament herkenbaar, een zogenaamde rozenster (tweede helft van de 18de eeuw).

Het gedrukte tongewelf van de rechter achterkelder (circa 2 x 4,2 meter) heeft in het midden een langgerekt steekgewelf ten behoeve van de doorgang tussen beide achterste kelders. Het gewelf is gepleisterd en gewit, de wanden bekleed met gele geglaazuurde plavuizen en 'Delfts blauwe' tegels. Deze 'Delfts blauwe' tegels zijn versierd met 'landschappen op land', dat wil zeggen voornamelijk bebouwing in een landelijke omgeving. Deze tegels komen voor vanaf de late 17de eeuw. Opvallend is het feit dat enkele tegels een kwartslag zijn gedraaid. Twee doorgangen aan de voorzijde geven toegang tot de keldergang en de grote middenkamer. De doorgang naar de middenkamer bevat een kozijn met bovenlicht, nu dichtgezet. Opmerkelijk op die plaats is de sparring in het gewelf, die een (verdwenen) keldertrap doet vermoeden.

Een betegelde wand in het souterrain.

Plattegrondtekening bestaande toestand van de begane grond in 1951.

De bel-etage heeft een tamelijk complexe plattegrond met een winkelruimte, waarachter een winkelkamer (links) en een dubbele gang (rechts) en daarachter over de volle breedte van het huis een achterkamer. Het voorste deel van deze achterkamer is afgescheiden ten behoeve van de opgang naar de bovenwoning. Boven de dubbele gang bevindt zich een insteekverdieping.

De (18de- of 19de-eeuwse) ankers in de noordelijke zijgevel wijzen op een enkelvoudige balklaag. Op enkele plaatsen zijn aanwijzingen voor een 17de-eeuwse datering van de balklaag, namelijk de lange slanke ankers in de zuidgevel (zichtbaar op het plaatsje achter Oude Boteringestraat 3) en de maatvoering van de balken in de winkelkamer en insteekverdieping. Eén van de balken op de insteekverdieping heeft een sparing, waarvan de kanten zijn voorzien van sierlijke profileringen met een 17de-eeuws karakter.

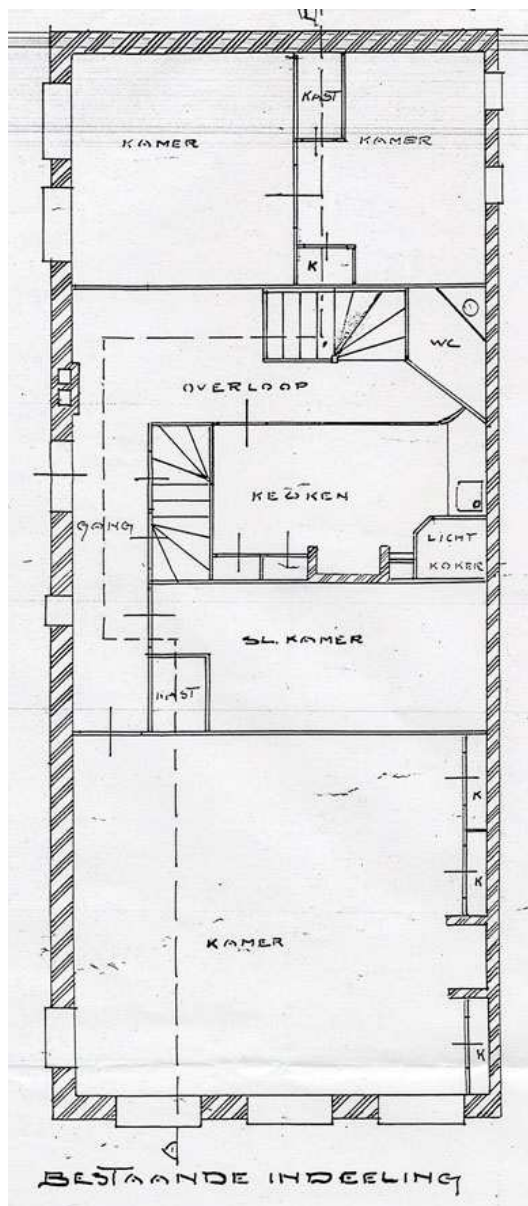
De winkel of voorkamer ligt slechts enkele treden boven het straatniveau. De interieur-afwerking is gemoderniseerd in 1951. Daarachter ligt de voormalige winkelkamer, die nu in open verbinding staat met de winkel. Het vloerniveau van deze ruimte ligt ongeveer één meter hoger dan in de winkel. De overhoekse schouw dateert uit de 19de eeuw. Daarnaast in de vloer is de contour van de stookplaat van een oudere schouw te zien, die midden tegen de achterwand stond. Rechts van deze winkelkamer bevindt zich een dubbele gang, waarvan de rechter leidt naar de achterkamer en de linker twee trappen en een toilet bevat. Het voorste deel van de beide gangen staat in open verbinding met winkel door middel van een restant van een vermoedelijk 19de-eeuwse binnenpui. Een korte trap vormt de verbinding tussen de winkel en de winkelkamer, de steektrap daarachter de ontsluiting van de insteekverdieping boven de beide gangen. Onder deze trap bevindt zich een toilet, vermoedelijk uit 1924. Het plafond van de rechtergang heeft een vroeg-19de-eeuws houten plafond met geprofileerde kooflijsten. Voor de wanden zijn onder meer kraaldelen toegepast. Drie traptreden leiden naar de (dwarsgang voor de) achterkamer. De insteekverdieping boven de beide gangen bevat nu kleedkamers. Deze insteekverdieping stamt tenminste uit de 18de eeuw, de huidige interieur-afwerking heeft een overwegend 19de-eeuws of vroeg-20ste-eeuws karakter (kraalschroten).

De achterkamer was eertijds de voornaamste woonruimte in het huis. Vermoedelijk in de tweede helft van de 19de eeuw is aan de voorzijde een gang afgescheiden ten behoeve van de trap naar de bovenwoning, zoals nog duidelijk valt te herkennen in de structuur van het pand. Oorspronkelijk bezat deze achterkamer drie gelijke vensters in de noordelijke zijgevel, waarvan de voorste na afscheiding van de opgang naar de bovenwoning is verbouwd tot een deur. Van de twee resterende vensters is de achterste in 1951 vervangen door een deur, ten behoeve van een zelfstandige ontsluiting van deze ruimte (toen in gebruik als magazijn). Daarom is alleen het middelste venster behouden gebleven, voorzien van een (gedeelte van een veel bredere) vensterwandbetimmering met binnenluiken. De vierpaneelsverdeling van de binnenluiken past bij de (vroeg- of midden-19de-eeuwse) indeling van het schuifraam. In de rechter zijgevel (zuidgevel) bevinden zich twee hooggeplaatste vensters, die licht verkrijgen via de binnenplaats achter Oude Boteringestraat 3. Van de verdere interieur-afwerking is de (hergebruikte) tweepaneelsdeur het noemen waard. In de afgescheiden gang onder de opgang naar de bovenwoning bevindt zich nog een kast met (hergebruikte) 18de-eeuwse kastdeur. De betimmeringen met kraaldelen hebben een 19de-eeuws karakter.

De indeling van de eerste verdieping is voor het grootste deel tot stand gekomen in 1924. De enige oudere ruimte is de linker achterkamer; deze stamt wellicht nog uit 19de eeuw. Deze kamer heeft een overhoekse schouw met een 19de-eeuwse houten schoorsteenmantel, versierd met een bladornament. Vermoedelijk is deze schoorsteenmantel verzaagd en hergebruikt, want de zijkanten en wangen ontbreken. De bovenlichtdeur stamt waarschijnlijk uit 1924. De naastgelegen keuken is aangepast door afscheiding van een toilet in 1924. Voor de nieuwe wanden is volgens de tekening 'Rabiswerk' (moet zijn: Rabitz-werk) gebruikt.⁷ De keuken wordt verlicht door middel van een bovenlicht in de zuidelijke zijgevel. Ook de overloop heeft zijn huidige vorm gekregen in 1924, evenals de naastgelegen ruimte met de schuine wand: het voormalige kantoor. Deze kantoorruimte wordt verlicht

⁷ Rabitzwerk bestaat uit een vlechtwerk van los weefsel met vierkante 2 cm wijde mazen van gegalvaniseerd staaldraad, dat sterk wordt gespannen en daarna beraapt met een mortel van kalk, zand en lijmwater. (P.W. Scharroo, *Bouwmaterialen*, Voorburg 1944, pag. 213)

door de twee nieuw aangebrachte vensters in de noordgevel. De opgang van de bovenwoning stamt uit de 19de eeuw, maar is gemoderniseerd in 1924. De zoldertrap is een nieuwe toevoeging uit 1924. Vermoedelijk zijn ook de voorkamers tot stand gekomen in 1924, hoewel de situatie afwijkt van de bouwtekeningen uit dat jaar. Waarschijnlijk is het bouwplan uit 1924 in gewijzigde vorm uitgevoerd, want de huidige situatie staat als 'bestaande toestand' aangegeven op de tekeningen uit 1940. Er is sprake van twee kamers-en-suite (links), een zijkamer en een brede gang (beide rechts). De interieurafwerking bevat diverse kenmerkende elementen uit de jaren twintig, waaronder de schouw met zwartmarmeren schoorsteenmantel (voorkamer), schuifdeuren, diverse bovenlichtdeuren en het lijstwerk van de deurkozijnen. Van de verdere interieurafwerking zijn de kastenwand in de achterkamer, de overhoekse schouw met schoorsteenmantel in dezelfde ruimte en de plafondafwerking van de zijkamer met drie 'valse' gewelfjes tussen de balken het noemen waard. De balklaag boven de eerste verdieping is niet zichtbaar. Op grond van de ankers valt te concluderen dat er sprake is van een enkelvoudige balklaag. De ankers in de zuidgevel hebben een 17de-eeuws karakter. Op zolder zijn de brede vloerdelen zichtbaar.⁸

Plattegrondtekening van de verdieping uit 1924

⁸ Gemeten zijn vloerdelen (van de zoldervloer) met een breedte van 32, 37, 37, 38 en 42 cm.

De kapconstructie bestaat uit naaldhouten sporenparen met eikenhouten hanebalken⁹, ondersteund door een stelsel van oorspronkelijk vijf grenenhouten schaargebinten en flieringen (zes traveeën). Om onbekende redenen is het tweede gebint van voren verwijderd. In plaats daarvan bevindt zich een hangbalk, opgehangen aan de flieringen. Ook tussen de gebinten bevinden zich hangbalken (nu opgehangen aan de flieringen), ten behoeve van de vlieringvloer. Deze hangbalken zijn vermoedelijk origineel. De vlieringvloer bestaat uit grenenhouten delen van verschillende breedte.¹⁰ In het noordelijke dakvlak zijn de onderste gedeelten van de sporen in de 20ste eeuw vernieuwd. Het voorste deel van de kap heeft geen onderverdeling of afwerking. In de vierde travee bevindt zich op de vliering een hijsrad, behorende bij de 19de-eeuwse hijskapel op het zolderniveau (zichtbaar aan de zijde van de Stalstraat). In het achterste deel van de kap zijn zolderkamers ingericht, voorzien van voorzetwanden en verlaagde plafonds (circa 1950).

Het voorste deel van de zolder met een 17^e eeuwse kapgebint.

Deel van de 17^e eeuwse sporenkap met gezaagde talmenken

⁹ Deze hanebalken zijn voorzien van gezaagde merken. In de voorste vier traveeën van de kap correspondeert de volgorde van de merken met de plaatsing van de sporenparen. Van voren af zijn gevonden: IIII, V, ..., VIII, VIII, X, XI, XIII?, dan ontbreekt een aantal merken. De drie voorste merken ontbreken door de secundaire afvolging van het dak aan de voorzijde. In het achterste deel van de kap hebben de merken een afwijkende nummering, maar er konden te weinig merken gedocumenteerd worden om een systeem te achterhalen: XV, XII, XIII. Kennelijk is deze combinatie van grenenhouten sporen en eikenhouten hanebalken origineel.

¹⁰ Gemeten zijn grenenhouten vloerdelen (van de vlieringvloer) met een breedte van 29½, 29½, 30½, 35, 38½ en 39 cm.

WAARDESTELLING

Oude Boteringestraat 5 heeft hoge monumentwaarden, vanwege de hoofdopzet van het gebouw (bouwmassa, gevels en kapvorm), het historische casco (muurwerk, balklagen, kapconstructie en kelders) en belangrijke gedeelten van de indeling en interieur-afwerking. De bouwgeschiedenis van het huis laat zich lezen door de vele aanpassingen, die hier geen verstoring van oudere fasen betekenen maar juist bijdragen aan de historische gelaagdheid van het pand.

Het huis heeft zijn 17de-eeuwse hoofdvorm behouden, waarbij alleen de kap is afgewolfd en de voorgevel is gewijzigd in een lijstgevel (18de eeuw). De tweede verdieping van deze voorgevel is deels als schermgevel uitgevoerd, hetgeen afleesbaar is aan de 'blindvensters'. De toepassing van blindvensters in deze vorm is zeldzaam. De gevels hebben hoge monumentwaarden, inclusief (de hoofdopzet van) de pui en de vensters met schuiframen. De beide deuren in de zijgevels hebben positieve monumentwaarden vanwege de uitvoering, maar indifferente waarden vanwege de plaatsing (met doorsnijdingen van de keldergewelven).

Het casco van gevels, balklagen en kapconstructie stamt nog grotendeels uit de 17de eeuw. Bij de vervanging van de linker zijgevel in de late 18de of vroege 19de eeuw heeft men zich echter geheel gevoegd naar het bestaande casco. Het keldercomplex uit de 17de en 18de eeuw heeft hoge monumentwaarden, vanwege de bijzondere opzet met kelderruimten met enkelvoudige balklagen (17de eeuw) en gewelfde kelderruimten (18de eeuw). Tevens van belang is de afwerking met geglazuurde plavuizen en 'Delfts blauwe' tegels. Ook de doorgangen, (deur)kozijnen en deuren hebben hoge monumentwaarden. In één van de voorkelders is zelfs nog een 18de-eeuwse schouw

~~De huidige begane grond heeft zijn 17de- en 18de-eeuwse hoofdvorm behouden, bestaande uit voorruimte (winkel), winkelkamer, gangen onder een insteekverdieping en achterkamer. Deze hoofdopzet heeft hoge monumentwaarden. De latere toevoegingen, waaronder de opgang voor de bovenwoningen, hebben indifferente monumentwaarden. De huidige interieur-afwerking heeft indifferente monumentwaarden. De eerste verdieping heeft voornamelijk positieve monumentwaarden, aangezien deze kenmerkend is voor de twintiger jaren van de 20ste eeuw maar geen verdere bijzonderheden vertoont.~~

Van de zolder heeft de kapconstructie hoge monumentwaarden, inclusief vloeren en de hijsvoorzieningen. De kamers aan de achterzijde hebben indifferente monumentwaarden.

AANBEVELINGEN

Bij eventuele verbouwingen is het van belang om nadere waarnemingen te verrichten naar de constructie van de muren, gewelven, balklagen, kapconstructie, waarbij ook bouwsporen en aftekeningen van oude tussenwanden en interieurs moeten worden vastgelegd. Belangrijk aandachtspunt is een nadere datering van de kelders (gewelven).

BIJLAGE

Uittreksel uit het bouwdoossier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Oude Boteringestraat 5 / Stalstraatje 1**
Bouwdoosnummer : B 11528
D.I.V. bezoek : 29 september 2004

1924

H. Bultje krijgt een vergunning om het gebouw Oude Boteringestraat 5 / Stalstraatje 1 bevattende een beneden- en een bovenwoning voor een gedeelte te vernieuwen bestaand in het wijzigen van de indeling van de eerste verdieping en het aanbrengen van enige raamkozijnen in de zijgevel. Het werk komt in 1925 gereed.

1929

Het tonnenstelsel wordt opgeheven. Het bestaande privaat wordt voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1930

Er is een apotheek in het pand gevestigd. L. Gaaikema krijgt een vergunning voor het aanbrengen van drie reclameborden tegen de voorgevel van Oude Boteringestraat 5. Daarnaast wordt vergunning verleend voor het aanbrengen van een reclamelichtbak tegen de voorgevel.

1934

J. Rijpma krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een reclamelichtbak en een reclamethermometer tegen de voorgevel van het pand.

1940

H. Bultje en T. Bultje-Folkerts krijgen een vergunning om Oude Boteringestraat 5 / Stalstraatje 1 voor een gedeelte te veranderen bestaand in het wijzigen van de indeling op de begane grond, het maken van een nieuwe winkelpui en het verplaatsen van de toegang naar de benedenwoning. De verbouwing vindt geen doorgang.

1945

Er worden herstelwerkzaamheden verricht aan het pand. Het betreft glas- en schilderwerk, een dakreparatie, een nieuwe schoorsteen en een nieuw raam.

1951

Er is een slijterij in het pand gevestigd. J. Mulder krijgt een vergunning om het pand Oude Boteringestraat 5 / Stalstraatje 1 bevattende een winkel met kantoor en magazijn en een bovenwoning voor een gedeelte te veranderen bestaand in het wijzigen van de indeling op de begane grond ter vergroting van de winkel, het wijzigen van de winkelpui in de voorgevel en het vervangen van een raamkozijn in de gevel aan het Stalstraatje door een raamkozijn. A.J. Overzet is architect van het bouwplan. Het werk komt nog hetzelfde jaar gereed.

1969

J. Mulder krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een reclamelichtbak tegen de voorgevel.

H. Wierts